

РЕСЕЙ САНКЦИЯСЫНЫҢ ОРТА АЗИЯЛЫҚ ЖҰМЫС МИГРАНТТАРЫНА ӘСЕРІ

Ресейдің Украинаға басып кіруі Ресей азаматтарының өмірінің әртүрлі салаларына әсер етті. Ресей үкіметіне қысым көрсетуге бағытталған бірқатар экономикалық санкциялар бүкіл Ресей бойынша мыңдаған бизнестің қызметін шектеуге, сондай-ақ ресейлік азаматтардың жұмысынан айырылуына немесе олардың табысының төмендеуіне әкелді. Экономикалық дағдарыс немесе рецессия кезінде еңбек мигранттары жиі зардап шегеді. Ресей 2020 жылы 12 миллионнан астам иммигрантпен әлемдегі көші-қон мәселесінде көш бастап тұрған елдердің бестігіне кіретінін ескерсек, олар үшін санкциялардың салдары айтарлықтай зор болмақ.

Ресейдің еңбек нарығы негізінен посткеңестік елдерден көшіп келгендер құрағанымен, олардың 74%-ы Орталық Азияның үш елінен, атап айтқанда Қырғызстан, Тәжікстан және Өзбекстаннан келеді. Ресей билігінің мәліметі бойынша, 2021 жылы осы үш елден тіркелген иммигранттар саны 7,8 миллионнан асты. Бұл шетелдік компаниялардың жаппай жабылуының салдары ең алдымен Орталық Азиядан келген иммигранттарға тікелей әсер етеді, өйткені олардың отандық азаматтарға қарағанда басымдығы төмен. Нәтижесінде олар жалақыны қысқартуға немесе үйлеріне қайтуға мәжбүр. Алайда иммигранттардың басым бөлігі Ресейден кетуге ынталы емес, жәкын арада Ресей экономикасында үлкен өзгерістер күтілмесе де, олардың көпшілігінің Ресейде қалудан басқа амалы жоқ.

Өз елдеріндегі жұмыссыздық және төмен жалақы сияқты экономикалық себептер оларды Ресейде жұмыс іздеуге итермелейтін негізгі себептердің бірі. Ресейден келген ақша аударымдары да өз елдерінің экономикасына қомақты үлес қосып келеді. 2021 жылы ресейлік ақша аударымдарының үлесі Тәжікстан мен Қырғызстанның жалпы ішкі өнімінің (ЖІӨ) сәйкесінше 34% және 33% деңгейіне жетсе, Өзбекстан үшін ЖІӨ-нің 13%-ына жақын болды. Тәжікстаннан 1,5 миллионнан астам, Қырғызстаннан 1 миллион және Өзбекстаннан 3 миллионнан астам иммигрант ақшаны Ресейде тауып, өз үйлеріне жібереді. Сондықтан, Украинада жалғасып жатқан соғыстың белгісіз салдары мен Ресей экономикасының өте белгісіз болашағына байланысты бұл осал топтардың күнкөрісі үлкен сұрақ белгісі болып отыр.

Бір қызығы, Орталық Азиядан келген иммигранттардың жұмысқа орналасу салалары әртүрлі. Қырғыз жұмысшылары негізінен қызмет көрсету саласында жұмыс істейді, өйткені олар орыс тілін жақсы біледі. Тәжікстандық иммигранттар құрылыс секторында жұмыс істейтін байқалады. Жалпы құрылыс саласында иммигранттардың 60%-дан астамы, ал шамамен 17%-ы сауда және қызмет көрсету салаларында жұмыс істейді. Өзбек иммигранттары бөлшек және көтерме сауда, қоғамдық тамақтандыру, тұрғын үй-коммуналдық шаруашылық, көлік және логистика және құрылыс салаларында жұмыс істейді. Ресей экономикасында жалғасып жатқан қиындықтарға байланысты кейбіреулер мигранттарды азық-түлік деген сұраныс барлық жағдайларда тұрақты болып қалады деген көзқараспен ауыл шаруашылығы

сияқты қазіргі жағдайда тұрақты салаларға ойысатынын болжайды.

Ресей басқыншылығының алғашқы күндеріндегі иммигранттардың негізгі мәселелерінің бірі наурыз айының басында айтарлықтай табыс жоғалтуына әкеліп соқтырған ресей рублі құнының жоғары ауытқуы болды. Нәтижесінде, Өзбекстанның Мемлекеттік иммиграциялық басқармасының Ресейдегі 15 мың иммигрант арасында жүргізген сауалнамасына сәйкес, респонденттердің 40%-дан астамы жұмысынан айырылу немесе ресей рублінің құнсыздануы салдарынан үйлеріне оралғаны анықталды. Басқалары сондай-ақ рубль құнын жоғалту және рентабельділікке байланысты жаңа тауарларды сатып ала алмау салдарынан жұмысынан айырылды деп мәлімдеді.

Ақша аудару қызметтеріне қол жеткізудің үзілуі Ресейге қарсы санкциялардың тағы бір салдары болды. Western Union, Visa және MasterCard төлем жүйелері сияқты негізгі ақша аудару қызметтерінің тоқтатылуы иммигранттардың өмірінде жаңа қиындықтар туғызды. Бұрын бұл халықаралық аударым жүйелері қолжетімді комиссиялық мөлшерлеме бойынша жиі ақша аударымдарын жіберу үшін қол жетімді болды. Иммигранттар айтқандай, «Western Union – енді Шығыс Одағы» демекші, бұрынғы жағдайда олар отбасы мүшелеріне ашық және тікелей ақша аударған болса, бүгінгі шындықта жерлестерінен ақшаларын өздерімен бірге алып кетуді сұрауы немесе ақша жіберудің басқа беірсеми әдістерін ойлап табуға мәжбүр болды. Бұл беірсеми әдістер жақын арада валюталық алыпсатарлық, бопсалау немесе кірісті жоғалту сияқты басқа да мәселелерді тудыруы мүмкін.

Жұмыстан айрылу және жұмыс жүктемесін азайту, әрине, барлық иммигранттар үшін үлкен мәселе. Алпауыт компаниялардың тоқтатылуы немесе ішінара жабылуы мыңдаған жұмыс орындарын жоғалтуға әкелді. Мысалы, Мәскеудің Шереметьево халықаралық әуежайы бұрын көптеген қырғыз иммигранттарының жұмыс орны болған, төрт халықаралық терминалдың екеуі жабылып, жолаушылар тапшылығына байланысты қызметкерлерінің көпшілігін жұмыстан шығаруға мәжбүр болды. Шереметьевода мыңдаған қырғыз мигранттары жұмысынан айырылды немесе олардың ауысымдары қысқарды. Сол сияқты құрылыс саласында жұмыс істейтін тәжік жұмысшылары құрылыс материалдары бағасының өсуіне және кейбір құрылыс материалдарын сатып алу қиындықтарына байланысты бәсеңдеп жатқан құрылыс индустриясында жұмыс табуда қиындықтарға тап болуда. Сәйкесінше, Ресейден Тәжікстанның 60 мыңнан астам мигранты өз елдеріне қайтқан, бұл көрсеткіш 2021 жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 2,6 есе көп. Дәл осы кезеңде Өзбекстанға 133 мыңнан астам еңбек мигранттары оралды. Зерттеу барысында Қырғызстанға қатысты иммиграция статистикасы табылмады.

Ал Азия даму банкі 2022 жылға қарай Тәжікстандағы ақша аударымдары доллармен есептегенде екі есеге жуық азаяды деп болжайды. Бұл қысқарту 2022 жылы үштен

біріне және 2023 жылы азық-түлік пен жанармай сияқты негізгі қажеттіліктер импортының 20%-ға қысқаруына әкелуі мүмкін. Дүниежүзілік банктің сараптамасы бойынша, 2022 жылы Ресейдің ЖІӨ-нің болжамды 11%-ға төмендеуі Ресейден ақша аударымдарының 40%-ға қысқаруы мүмкін, ал санкциялардың одан әрі дамуы бұл жағдайға басқаша әсер етуі мүмкін. Осы болжамдарды ескерсек, Ресейге қарсы санкциялар Орталық Азия елдерінің экономикасына қатты әсер етуі мүмкін. Атап айтқанда, аударымдардың көлемі соншалық, Тәжікстан мен Қырғызстанның ЖІӨ сәйкесінше 34% және 33% сәйкес келеді. Салыстыратын болсақ, бұл сома осы елдердің тауарлары мен қызметтерінің экспортынан да көп болып шығады.

Санкциялардан басқа иммигранттар Ресейде жұмыс істеудің жаңа ережелерінен туындайтын қиындықтарға тап болады. 2021 жылдың 29 желтоқсанындағы жаңа ережеге сәйкес, Ресейге жұмыс істеуге келген барлық шетелдіктер медициналық тексеруден өту үшін елге жаңадан келген сайын саусақ іздері мен фотосуреттерін ұсынуы керек. Сондықтан Ресейдегі барлық иммигранттар болуының бірінші айында медициналық тексеруден өтуі керек, соның ішінде жұқпалы аурулар, ВИЧ, нашакорлық және басқа да тексерулер үлкен кезек пен қаржылық шығындарға әкеледі. Қырғызстан билігі Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) елдері арасында азаматтардың еркін жүріп-тұруына қайшы келетіндіктен, қырғыз иммигранттарына қойылатын күшейтілген талаптарды қайта қарауды бірнеше рет сұраған.

Жұмысшы иммигранттар Ресейде жұмыс істеуге рұқсат ретінде пайдаланылатын «патент» құжатын алу үшін де төлеуі керек. Бұл патент төлемдері 2020 жылдың алғашқы он бір айында 44 миллиард рубльді (771 миллион доллар) құрады. Қырғызстан азаматтары Еуразиялық экономикалық одақ аясындағы кеден одағы мүшелігіне байланысты патент қажет етпесе, Өзбекстан мен Тәжікстаннан келген иммигранттар әр жолы өтініш беруге мәжбүр.

Ресейге қарсы санкциялардың салдары ең алдымен еңбек мигранттарына әсер етеді, өйткені дағдарыс кезінде жұмыстан босату немесе әртүрлі қысқартулардан ең көп зардап шеккен топ. Карантинге байланысты үйлеріне қайтуға мәжбүр болған еңбек мигранттары індеттің салдарынан енді ғана айыға бастаған бұл кезеңде санкциялардың салдарына байланысты Ресейде ақша табу мүмкіндіктері белгісіз бола бастады. Екінші жағынан, еңбек мигранттарының болуы ресейлік еңбек нарығы үшін де маңызды, өйткені олар сан жағынан Ресейдегі жалпы жұмыс күшінің 10%-дан астамын құрайды. Алайда мигранттардың болашағына қатысты қосымша санкциялар болуы мүмкін тұрақсыздық деңгейі жоғары. Оның үстіне Орталық Азиядан келген иммигранттар қазіргі уақытта кемсітушілік пен құқықтарының бұзылуына тап болып жатқанын ескерсек, дағдарыс бұл теңсіздікті одан әрі күшейтуі мүмкін.

Жазушы: Альбина Мұратбекова,

Еуразия ғылыми-зерттеу институты, Қазақстан

Саясат, сыртқы қатынастар және қауіпсіздік

- Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев Жоғары Еуразиялық экономикалық кеңестің виртуалды отырысында сөйлеген сөзінде Еуразиялық экономикалық одақтың үшінші елдермен жұмысын жеделдетуге шақырды. Ол үшінші елдермен, соның ішінде Индонезия, Үндістан және Монғолиямен еркін сауда туралы келісімдер жасаудың маңыздылығын атап өтті. Президент Тоқаев үшінші елдермен экономикалық ынтымақтастықты кеңейту мен тереңдету үлкен мәнге ие болғанын және бұл мәселе одаққа төрағалық ету кезеңінде де күн тәртібіндегі басты мәселелердің бірі болып қала беретінін мәлімдеді (Kazinform, 27.05.2022).
- Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың Қырғызстанға ресми сапары аясында бірқатар екіжақты келісімдерге қол қойылды. Құжаттар білім, авиация, ауыл шаруашылығы, өнеркәсіп, сауда және инфрақұрылым салаларындағы екіжақты ынтымақтастықты қамтиды. Екінші жағынан, бұл құжаттар аясында шекаралық бақылау бекеттерін бірлесіп дамыту мәселелері де талқыланды. Сапар екі ел арасындағы аймақтық ынтымақтастықты нығайта отырып, Қазақстан мен Қырғызстанның әртүрлі аймақтары арасындағы ынтымақтастық жөніндегі түрлі түсіністік туралы меморандумдарға қол қойылды (Kabar, 26.05.2022).
- Иран Сыртқы істер министрі Хусейн Амир Абдоллахиян Швейцариядағы Дүниежүзілік экономикалық форум аясында пәкістандық әріптесі Биалавал Бхутто Зардаримен кездесті. Министрлер сауда-экономикалық байланыстарды нығайту қажеттігін атап өтіп, әртүрлі салалардағы ынтымақтастықты ілгерілету үшін одан әрі күш салуға келісті. Тараптар сондай-ақ Ауғанстан жөнінде Тегеран мен Исламабадтың тығыз саяси консультацияларын, Үндістанның оңтүстік аймақтарындағы оқиғаларды және басқа да аймақтық әрі халықаралық мәселелерді талқылады (Tehran times, 27.05.2022).
- Шанхай ынтымақтастық ұйымының (ШЫҰ) Бас хатшысы Чжан Мин Тәжікстанға ресми сапары аясында Душанбеде Тәжікстан Президенті Эмомали Рахмонмен кездесті. Кездесуде саясат, сауда-экономикалық қарым-қатынастар, көлік инфрақұрылымы, ШЫҰ-ға мүше елдердің транзиттік әлеуетін тиімді пайдалану, мәдени-гуманитарлық байланыстар салаларындағы ынтымақтастық мәселелері талқыланды. Тараптар сондай-ақ аймақтық қауіпсіздік, терроризм мен экстремизмге қарсы күресте бірлескен ынтымақтастық, ақпараттық қауіпсіздікті қамтамасыз ету мәселелеріне назар аударды (ASIA-Plus, 24.05.2022).
- Душанбеде Ауғанстанға қатысты мәселелер бойынша қауіпсіздік кеңестері хатшыларының көпжақты консультацияларының 4-ші раунды өтті. Отырысқа Үндістан, Иран, Қазақстан, Қырғызстан, Ресей, Тәжікстан, Түрікменстан және Әзербайжанның ұлттық қауіпсіздік кеңесшілері/қауіпсіздік кеңесінің хатшылары қатысты. Қатысушылар Ауғанстандағы жағдайдың дамуына қатысты мәселелерді, сондай-ақ Ауғанстан территориясынан аймақтық мемлекеттерге туындайтын қиыншылықтар мен қауіп-қатерлерді талқылады (Uzdaily.uz, 27.05.2022).
- Әзербайжан Президенті Шавкат Мирзиёев Ресей Президенті Владимир Путинмен телефон арқылы сөйлесті. Отырыстың күн тәртібіндегі негізгі мәселе 2021 жылдың қарашасында Мәскеуде өткен саммитте қол жеткізілген уағдаластықтарды іс жүзінде жүзеге асыру болды. Көшбасшылар іскер топтар арасындағы ынтымақтастықты тереңдету мен өңіраралық байланыстардың зор әлеуетін тиімді пайдалану маңыздылығына назар аударды. Тараптар сонымен қатар аймақтық күн тәртібі мен халықаралық саясаттар туралы пікір алмасты (Uzdaily.uz, 24.05.2022).

Экономика, қаржы және энергия

- Қазақстан-Грузия экономикалық қоғамының президенті Георгий Якуташвили Қазақстан мен Грузия арасындағы сыртқы сауда шамамен 28 пайызға өскенін мәлімдеді. Екі ел арасындағы тауар айналымы қазіргі өзінде 29,5 миллион доллардан асты. Екі елдің кәсіпкерлерінің инвестициясы тұрақты түрде артып келеді. Соңғы 16 жылда Грузияның Қазақстанға салған инвестициясы 285 миллион доллардан асқан болса, Қазақстанның Грузияға салған инвестициясының көлемі 495 миллион долларды құрап отыр (Qazaq TV, 26.05.2022).
- Қазақстан Достық станциясында екінші көп функционалды жүк тасымалдау нысанын ашты. Елімізде құрылыс тоғыз миллиард теңгеге жуық инвестиция құйылды. Нысанның жылдық қуаттылығы шамамен 160 000 контейнерден 320 000 контейнерге дейін жетуі мүмкін. Жаңа инфрақұрылым Қытайдан Қазақстан арқылы Еуропа, Орталық Азия және Парсы шығанағы елдеріне тасымалдау жылдамдығын арттырады. Қытайдан тұрмыстық техника тиелген пойыз осы жерден Батыс Германияға жол тартты. 2021 жылы Қазақстан арқылы тасымалдау көлемі 20 пайыздан астамға өсті (Qazaq TV, 24.05.2022).
- Тәжікстан Экономикалық даму министрі Завка Завкизода Әзербайжанның Инвестициялар және сыртқы сауда министрінің бірінші орынбасары Ләзиз Кудратовпен кездесті. Шенеуніктер 2022 жылдың бірінші тоқсанында тұрақты түрде өсіп, өткен жылдың сәуірінен кезеңмен салыстырғанда 30,4 пайызға артып, 173,6 миллион долларға жеткен екі ел арасындағы сауда көлемін арттыру жолдарын талқылады. Тараптар сондай-ақ инвестиция тарту және бірлескен кәсіпорындар құру жөнінде пікір алмасты (UzReport, 27.05.2022).
- Қытай таратқан мәліметтерге сәйкес, Әзербайжан Орталық Азия-Қытай құбыры арқылы Қытайға газ экспорттын қайта бастады. Әзербайжан билығы жылдың алғашқы төрт айында Қытайға 132,8 миллион долларға газ экспорттады. Түрікменстан бұл құбыр арқылы Қытайдың ең ірі табиғи газ жеткізушісі болды, қаңтар-сәуір аралығындағы табиғи газ көлемі 2,87 миллиард долларды құрады. Қазақстан 270,6 миллион долларға көгілдір отын жіберсе, Әзербайжан Қытайға құбыр арқылы газ жеткізуде бесінші орында тұр. Алайда Әзербайжан үкіметі табиғи газдың жіберіле бастағаны туралы мәлімдеме жасаған жоқ (Kun.uz, 24.05.2022).
- Бішкекте өтіп жатқан Еуразиялық экономикалық форум аясында Еуразиялық даму банкі мен Қырғызстанның «Айыл банкі» арасында еліміздің агроөнеркәсіптік кешенін қолдау бағдарламасын жүзеге асыру үшін 8 миллион долларды құрайтын негіздемелік келісімге қол қойылды. Агроөнеркәсіптік сектор Қырғызстан экономикасында маңызды рөл атқарады және үлкен экспорттық әлеуетке ие, сондай-ақ Еуразиялық экономикалық одаққа мүше мемлекеттер арасында тауарларды жеткізу үшін жаңа сауда қатынастары мен логистикалық тізбектерді құруға мүмкіндіктері бар (Kabar, 27.05.2022).
- Еуропалық Одақ 2021 жылы Украинаның жалпы сыртқы сауда көлемінің 40 пайызын құрайтын ең ірі сауда серіктесі болып табылады. Жақында Еуропалық Одақ Кеңесі украиндық өнімдерге уақытша сауданы ырықтандыруды енгізуге рұқсат беретін ереже қабылдады. Украинаның Еуропалық Одаққа экспорттаған тауарларына бір жылдық импорттық баж салығы төленбейді. Шешім барлық тарифтерді, импортқа демпингке қарсы баждарды алуды және импортқа қатысты бірыңғай ережелерді қолдануды тоқтатады (Ükrinform, 24.05.2022).

Қоғам және мәдениет

- Бакуде Түркі мемлекеттері ұйымына мүше елдер туризм министрлерінің 7-ші отырысы өтті. Қатысушылар Түркі мемлекеттерінің туристік әлеуетін ашу жолдарын, заманауи Жібек жолы бірлескен туры мен Түркі әлемінің туристік астанасы сияқты жобаларды дамытуды, қысқы туризм жобаларын талқылады. Отырыс қорытындысы жөнінде Түркі мемлекеттері ұйымына мүше елдер туризм министрлерінің 8-ші отырысын 2023 жылы Түркістан қаласында өткізу туралы шешім қабылданды (Kazinform, 27.05.2022).
- Ресей Еңбек министрлігі шетелдіктерді жұмысқа орналастыру бойынша пилоттық жоба аясында Әзербайжаннан Ресейге кіре алатын иммигранттардың максималды санына шектеуді алып тастауды ұсынып отыр. Қазір Әзербайжандағы квоталар саны 10 мыңды құрайды. Жаңа жүйеге сәйкес, шетелдік азаматтар жұмысқа рұқсат алу үшін өтініш беру арқылы шақырған жұмыс берушілерде ғана жұмыс істей алады (ASIA-Plus, 25.05.2022).
- Ресей Ішкі істер министрлігінің статистикасына сәйкес, 2022 жылдың бірінші тоқсанында Тәжікстанның 33 084 азаматы Ресей азаматтығын алған, бұл көрсеткіш 2021 жылдың бірінші тоқсанымен салыстырғанда 64,61 пайызға артық. Қазіргі уақытта Ресейде 101 704 адамның Ресейде тұруға рұқсаты бар. Ресей азаматтығын алу тәртібі бойынша бірінші орында Украина, екінші орында Тәжікстан тұр. Бұл екі елден кейінгі орындарға Қазақстан, Армения және Әзербайжан елдері жайғасқан (ASIA-Plus, 25.05.2022).
- Бішкекте қазақтың ұлы ақыны Абай Құнанбайға арналған ескерткіш қойылды. Іс-шара Қазақстан мен Қырғызстан арасындағы дипломатиялық қарым-қатынастың 30 жылдығын мерекелеумен түспа-түс келді. Ашылу салтанатына Қазақстан Президенті Қасым-Жомарт Тоқаев пен Қырғызстан Президенті Садыр Жапаров қатысты. Жақын арада Қазақстанның астанасы Нұр-Сұлтанда қырғыз халқының атакты эпосы «Манас» ескерткіші ашылатыны хабарланды (The Astana Times, 27.05.2022).
- Британдық Times Higher Education журналы жариялаған 2022 жылғы Әлемдік университеттер рейтингіне төрт қазақстандық университет енді. Олар әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Қаныш Сәтбаев атындағы Қазақ ұлттық техникалық университеті және Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті. Бағалау университеттердің оқыту, зерттеу, білім беру және халықаралық көзқарастағы көрсеткіштерін өлшейтін 13 критерийге негізделген (The Astana Times, 29.05.2022).
- Тәжікстанның Самарқандтағы ірі туристік ұйымдары мен туристік компаниялары Самарқандта іскерлік кездесу өткізді. Кездесудің мақсаты – Тәжікстанның туристік әлеуеті мен болашағын таныстыру. Кездесу барысында жергілікті туристік компаниялар өздерінің туристік өнімдерін таныстырып, байланыс орнатқан іскерлік кездесулер өтті. Кездесу соңында туризм саласының өкілдері арасында одан әрі ынтымақтастық туралы бестен астам екіжақты келісімдерге қол қойылды (Uzdaily.uz, 23.05.2022).